

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

Загальна та вікова психологія

для студентів напряму підготовки 102 "Хімія"
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Методичні рекомендації з курсу

ОДЕСА
2019

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

ЗАГАЛЬНА ТА ВІКОВА
ПСИХОЛОГІЯ

для студентів напряму підготовки 102 "Хімія"
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Методичні рекомендації з курсу

ОДЕСА
2019

Методичні рекомендації з курсу "Загальна та вікова психологія" для студентів напряму підготовки 102 "Хімія" освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Укладач:

к. психол. н., Мартинюк Юлія Олександрівна – асистент кафедри загальної психології і психології розвитку особистості

Рецензенти:

д.психол.н., професор Кіреєва Зоя Олександрівна – завідувач кафедри загальної психології і психології розвитку особистості

д.психол.н., Литвиненко Ольга Дмитрівна – доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології.

Висновок Вченої Ради ФПСР від 23 жовтня 2019 р.

(протокол № 2).

Висновок профільної НМК спеціальність 053 "Психологія" від 25 червня 2019

р.

(протокол № 8).

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології. Її задачі.	8
Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів.	9
Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції.	9
Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті	10
Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості	11
Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості	11
Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики	12
Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості	12
Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток	13
Тема 10. Особистість	14
Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту	14
Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення	15
Тема 13. Поняття про здібності, їх природа	15
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	17
Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології та її завдання. Місце психології в системі інших наук. Галузі психології	17
Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів	19
Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції	20
Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті	21
Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості	23
Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості	24
Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики	25
Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості	26
Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток	28
Тема 10. Особистість	29
Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту	31
Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення	33
Тема 13. Поняття про здібності, їх природа	35
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	37
Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології та її завдання. Місце психології в системі інших наук. Галузі психології	37
Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів	37
Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції	37
Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті	38
Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості	38
Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості	39
Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики	39
Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості	40
Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток	40

Тема 10. Особистість	40
Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту	41
Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення	41
Тема 13. Поняття про здібності, їх природа	41
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	43
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	47

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Методичні рекомендації з курсу «Загальна та вікова психологія» розроблені кафедрою загальної психології і психології розвитку особистості на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для спеціальності 102 "Хімія" очної та заочної форми навчання. Згідно з навчальним планом вивчення «Загальної та вікової психології» здійснюється на 1-му курсі очної та заочної форми навчання.

Мета вивчення курсу "Загальна та вікова психологія" – допомогти студентам засвоїти теоретико-методичні підходи, надати студентам фундаментальні знання та розкрити закономірності функціонування та проявів психіки людини, провести аналіз закономірностей функціонування психіки на різних етапах розвитку людини, сприяти на цій основі підвищенню загальнокультурного рівня студентів, допомогти розумінню ними власної індивідуальності й розкриттю творчого потенціалу.

До завдань курсу «Загальна та вікова психологія» належать:

- розширення світоглядного і професійного горизонту в результаті ознайомлення з розвитком психології як науки та її галузей: загальної та вікової психології;
- формування уявлення про психічну активність як засіб відображення та перетворення навколишнього світу; аналіз закономірностей функціонування психіки в онтогенезі;
- ознайомлення з структурними компонентами психіки та їх взаємозв'язком;
- формування студентами навичок свідомого самоконтролю та саморегуляції власних психічних станів та поведінки;
- набуття студентами знання вікових закономірностей розвитку, розуміння особистісних особливостей розвитку людини, знання про новоутворення і діяльність в той чи інший віковий період.

Організація навчального процесу здійснюється за кредитно-

модульною системою відповідно до вимог Болонського процесу. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичних (семінарських) заняттях відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки студентів, як розв'язування ситуаційних задач, підготовка рефератів, проходження індивідуальних тестових завдань, тощо. Оцінка успішності студента з дисципліни виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих тем.

Після вивчення курсу «Загальна та вікова психологія» студент повинен знати:

- предмет, основні категорії, принципи та методи психології як науки; структуру та логіку побудови психологічних досліджень, особливості зв'язку психології з іншими науками, предмет вивчення її основних галузей;

- історію розвитку психології як науки та місце загальної та вікової психології в системі психологічних знань; визначення поняття «психіка», її функції та структуру;

- зміст і механізми роботи інтелектуальної, афективної та вольової сфер особистості;

- характеристику понять «індивід», «особистість», «індивідуальність», темперамент», «характер; специфіку розвитку та проявів психічних властивостей людини;

- загальнотеоретичні проблеми психології розвитку;

- закономірності, рушійні сили, показники розвитку індивіда та особистості на різних вікових етапах; сучасні умови розвитку дитини й дорослої людини.

Після вивчення курсу «Загальна та вікова психологія» студент повинен вміти:

- оперувати понятійно-категоріальним апаратом;

- визначати основні властивості особистості, психологічні механізми детермінації її поведінки;

- враховувати отримані знання в практичній діяльності; визначати ін-

дивідуально-психологічні відмінності особистості за їхніми проявами у діяльності та спілкуванні;

- вирізняти особливості мислення та інтелекту;

- враховувати індивідуальність, неповторність, внутрішній потенціал самотворення особистості;

- самостійно вирішувати складні життєві ситуації, долати кризи особистості, на основі людяності й небайдужості налагоджувати міжособистісні стосунки, організувати здоровий спосіб життя, зміцнювати власне психологічне здоров'я, формувати здатність до самопізнання й особистісного самовдосконалення, досягати самоактуалізації;

- самостійно здійснювати пошук необхідної наукової літератури з різних тем курсу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології.

Її задачі

Загальне поняття про психологію. Огляд історії виникнення та становлення психології. Визначення терміна «психологія». Завдання загальної психології. Поняття про побутову та наукову психологію. Джерела психологічних знань. Предмет та завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства.

Психіка як властивість високоорганізованої живої матерії. Природа і механізми психічних явищ. Психіка і її основні функції. Загальна характеристика психічних процесів. Риси людини, що пов'язані з формуванням та проявом психічних процесів. Психічні властивості людини, їх зміст, структура та форми прояву. Роль психічних властивостей в житті людини. Загальне поняття про психічні стани. Роль психічних станів в житті людини. Проблема можливості та адекватності пізнання людиною світу та себе. Специфічні особливості психічного відображення людини.

Основні напрямки психології. Фундаментальні і прикладні галузі психології. Становлення і формування основних галузей психології. Місце та значення загальної психології серед інших галузей психологічних знань. Вікова психологія: предмет, завдання, методи і основні поняття. Педагогічна психологія. Соціальна психологія. Диференціальна психологія. Медична психологія. Юридична психологія. Політична психологія. Психологія мистецтва.

Загальне уявлення про методи наукового дослідження. Основні групи психологічних методів: об'єктивні і суб'єктивні. Спостереження і його види. Суб'єктивні методи кількісної оцінки психічних явищ. Опитування - метод збору первинної інформації. Основні типи психологічних тестів. Проективні тести. Експеримент як основний метод сучасної психології. Види експериментів (лабораторний, природний).

Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів

Загальне поняття про відчуття як про основу всіх інших психічних процесів. Відчуття як чуттєве відображення окремих властивостей предметів при їх безпосередньому впливі на органи чуття. Фізіологічні механізми відчуття. Поняття про аналізатори. Рефлекторний характер аналізатора.

Види відчуттів. Загальне уявлення про класифікації відчуттів. Інтероцептивні, пропріоцептивні і екстероцептивні відчуття. Контактні і дистантні відчуття. Класифікація відчуттів залежно від аналізаторів і адекватних (відповідних) їм подразників. Види відчуттів та їх особливості: зорові відчуття, слухові відчуття, вібраційні відчуття, нюхові відчуття, смакові відчуття, шкірні відчуття, органічні відчуття, статичні відчуття та кінестезичні відчуття.

Основні властивості і характеристики відчуттів. Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Абсолютна чутливість і чутливість до розрізнення. Абсолютний і відносний пороги відчуттів. Основний психофізичний закон Вебера-Фехнера. Сенсорна адаптація і взаємодія відчуттів. Поняття про сенсорну адаптацію. Взаємодія відчуттів: взаємодія між відчуттями одного виду, взаємодія між відчуттями різних видів. Поняття про сенсibiliзацію. Явище синестезії.

Особливості розвитку відчуттів і їх значення у житті людини. Різноманітність відчуттів і відображення значущих для людини властивостей її життєдіяльності.

Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції

Поняття про увагу як про складний психічний феномен. Увага як психічний процес або властивість особистості. Основні характеристики уваги. Увага і свідомість. Основні функції уваги. Класифікація теорій уваги. Фізіологічні механізми уваги. Вчення про домінанту. Значення уваги для пізнавальної діяльності особистості. Розвиток уваги в онтогенезі.

Основні види уваги. Особливості зовнішньої (сенсорної) та внутрішньої

(інтелектуальної) уваги. Мимовільна увага і фактори, що її спонукають. Особливості довільної уваги. Фактори, що впливають на процес становлення довільної уваги. Соціальні фактори довільної уваги. Післядовільна увага. Характеристика властивостей уваги. Основні властивості уваги. Психофізичні характеристики стійкості уваги і її основні умови. Концентрація і розподіл уваги. Переключення і обсяг уваги. Інтенсивність, як одна із властивостей уваги. Відволікання і його фізіологічні основи. Уявна і справжня неуважність. Поняття уважності.

Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті

Визначення і загальна характеристика пам'яті. Пам'ять як психічний процес. Базові функції пам'яті. Основні теорії функціонування пам'яті. Асоціативна теорія роботи пам'яті. Нейронна теорія роботи пам'яті. Біохімічна теорія роботи пам'яті. Фізіологічні основи пам'яті.

Основні види пам'яті. Класифікація окремих видів пам'яті; по характеру психічної активності, по характеру цілей діяльності, по тривалості закріплення і збереження матеріалу. Рухова пам'ять. Емоційна пам'ять. Образна пам'ять. Словесно-логічна пам'ять. Довільна і мимовільна пам'ять. Короткочасна, довгострокова й оперативна пам'ять.

Основні процеси і механізми пам'яті. Основні види запам'ятовування: довільне і мимовільне. Заучування. Осмислене і механічне запам'ятовування. Фактори, що визначають успішність запам'ятовування. Збереження, як процес роботи пам'яті. Рівні збереження інформації в психіці людини. Чинники, що визначають якість зберігання інформації. Відтворення як процес відновлення образу. Навмисне і ненавмисне відтворення. Пригадування. Впізнання. Спогади. Чинники, що впливають на успішність відтворення.

Забування, як процес втрати або погіршення точності або обсягу матеріалу. Основні форми забування. Забування: причини та профілактика.

Індивідуальні особливості пам'яті та її розвиток. Закони пам'яті. Поняття про амнезію.

Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості

Загальна характеристика уяви і її роль у психічній діяльності. Уява як психічний процес створення образів предметів та явищ шляхом приведення наявних знань людини в нові, незвичні поєднання.

Види образів уяви. Функції уяви. Характерні риси уяви. Фізіологічні основи уяви. Зв'язок уяви з регуляцією органічних процесів і рухів. Види уяви. Активна і пасивна уява. Класифікація уяви по ступеню навмисності: довільна і мимовільна уява. Відтворююча уява. Творча уява. Мрія. Механізми переробки уявлень в уявлювані образи.

Індивідуальні особливості уяви і її розвиток. Роль уяви в різних видах творчості та діяльності. Художня, наукова та технічна творчість. Зв'язок уяви з сприйманням, пам'яттю, мисленням. Роль уяви в житті людини.

Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості

Поняття про мислення як про опосередковане та узагальнене пізнання оточуючого світу. Особливості мислення як вищого пізнавального процесу. Поняття "розумові дії" та "розумові операції". Основні характеристики мислення.

Основні види розумових операцій. Аналіз і синтез як основні операції мислення. Види аналітичних операцій і операцій процесу синтезу. Суть операції порівняння. Безпосереднє й опосередковане порівняння. Помилки порівняння. Абстракція як процес відволікання. Узагальнення, як поглиблення синтезуючої діяльності. Конкретизація як процес уявлення одиничного.

Поняття проблемна ситуація. Особливості вирішення розумової задачі. Поняття, як форма мислення. Одиничні і загальні поняття. Конкретні та абстрактні поняття. Особливості родових та видових понять. Судження, як форма мислення, яка містить твердження або заперечення. Види судження і їх особливості. Умовивід як вища форма мислення. Суть індуктивного умовиводу. Поняття дедукції.

Класифікація мислення. Види мислення, залежно від змісту завдання: на-

очно-дієве, наочно-образне та словесно-логічне (абстрактне) мислення. Залежно від характеру завдань, мислення буває таких видів: теоретичне та практичне мислення. Класифікація процесу мислення за ступенем новизни і оригінальності завдань: творче (продуктивне) та відтворююче (репродуктивне) мислення.

Індивідуальні особливості мислення: самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність та швидкість мислення. Поняття про інтелект. Фізіологічні основи мислення.

Взаємозв'язок мислення і мови. Розвиток видів мислення в онтогенезі.

Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики

Поняття "мовлення" та "мова". Мова як система знаків або умовних символів. Фізіологічні основи мовлення як результат діяльності другої сигнальної системи, де подразником виступає слово. Відмінності мови та мовлення. Теоретичні проблеми виникнення мови.

Функції мовлення. Види мовлення: зовнішнє та внутрішнє. Види зовнішнього мовлення: усне і писемне, монолог і діалог. Внутрішнє мовлення. Індивідуальні особливості мовлення. Порушення мовлення. Відмінність мовлення людей від засобів спілкування тварин. Мовлення як інструмент мислення. Етапи мовленнєвого розвитку людини.

Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості

Визначення понять "емоції" і "почуття". Співвідношення понять "емоції" і "почуття". Основні емоції, які виділяються в психологічній науці: радість, подив, страждання, гнів, відраза, презирство, страх та сором. Афективний простір. Основні особливості емоцій і почуттів. Амбівалентність емоцій. Позитивні та негативні аспекти прояву емоцій та почуттів.

Фізіологічні основи емоцій. Особливості прояву емоцій. Роль другої сигнальної системи у формуванні емоцій. Психологічні теорії емоцій. Види емоцій.

Вищі почуття. Види вищих почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні,

практичні.

Форми переживання почуттів. Настрій як вияв позитивної або негативної емоції протягом певного проміжку часу. Джерела та особливості настрою. Афект, як сильне і відносно короткочасне емоційне переживання. Особливості афектів. Поняття "афективний комплекс". Поняття про емоційний стрес. Стрес як неспецифічна реакція організму. Дістрес. Відмінності стресу та дістресу. Фрустрації і її різновиди.

Особливості розвитку емоцій і почуттів. Роль емоцій і почуттів у життєдіяльності людей та тварин. Вплив почуттів на міжособистісні відносини.

Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток

Поняття про волю як про свідому цілеспрямовану психічну активність, пов'язану з подоланням перешкод. Функції волі. Загальна характеристика вольових дій. Воля як процес свідомого регулювання поведінки. Довільні і мимовільні рухи. Особливості довільних рухів і дій.

Основні психологічні теорії волі. Проблема волі в роботах античних філософів. Проблема волі в часи середньовіччя. Концепції "свободи волі" в епоху Відродження. Екзистенціалізм – "філософія існування". Підхід І.П.Павлова до розгляду проблеми волі. Трактатування волі з позиції біхевіоризму. Психоаналітичні концепції волі.

Фізіологічні і мотиваційні аспекти вольових дій. Фізіологічні основи волі. Роль другої сигнальної системи у формуванні вольових дій. Основні і побічні мотиви вольових дій. Роль потреб, емоцій, інтересів і світогляду у формуванні вольових дій. Структура вольових дій. Компоненти вольових дій. Роль потягів і бажань у формуванні мотивів і цілей діяльності. Зміст, цілі і характер вольової дії. Боротьба мотивів і виконання прийнятого рішення.

Вольові якості людини і їхній розвиток. Основні якості волі. Самоконтроль і самооцінка.

Основні етапи і закономірності формування вольових дій у людини. Роль свідомої дисципліни у формуванні волі. Зв'язок волі і почуттів.

Тема 10. Особистість

Поняття про особистість в психології. Співвідношення понять людина, індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність. Індивід. Типові ознаки індивіда. Особистість і її основні ознаки. Індивідуальність. Рівні прояву індивідуальності. Прояв індивідуальності в темпераменті, здібностях, характері, якостях пізнавальних процесів, стилі діяльності.

Теорії особистості. Психодинамічні підходи (психоаналіз З.Фрейда, індивідуальна теорія особистості А. Адлера, аналітична теорія особистості К. Г.Юнга). Его-психологія (Его-теорія особистості Е. Еріксона, гуманістична теорія особистості Е. Фромма, соціокультурна теорія особистості К. Хорні). Теорія особистісних рис (Ф. Олпорт, Дж. Кеттел, Г. Айзенк). Біхевіоризм (Б. Скіннер та ін.), який базується на ідеї впливу на людину її соціального оточення. Когнітивний підхід (А. Елліс, Д. Роттер і ін.) є спробою пояснити природу контролю людини над своїм існуванням щоб надати йому певний сенс. Гуманістичний підхід (Ф. Перлс, К. Роджерс, А. Маслоу та ін.) – концепція становлення. Новітні тенденції в теоретичній розробці психологічних проблем особистості.

Структура особистості в зарубіжній психології. Структура особистості за А. В. Петровським. Проблема співвідношення біологічного та соціального в структурі особистості. Основні чинники формування особистості.

Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту

Темперамент, як характеристика індивіда з боку динамічних властивостей його психіки. Критерії темпераменту, як динамічної характеристики поведінки людини.

Основні підходи до вивчення темпераменту. Гуморальна теорія темпераменту (Гіппократ, Гален). Конституціональні теорії темпераменту (Е.Кречмер, У.Шелдон). Фізіологічні теорії темпераменту (І.П. Павлов, Б.М.Теплов та В.Д. Небиліцин).

Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Сила нервової системи.

Врівноваженість нервових процесів. Рухливість та інертність нервових процесів. Типи нервової системи за І. П. Павловим. Співвідношення типів нервової системи і типів темпераменту.

З огляду на основні властивості темпераменту, психологічні характеристики основних класичних типів темпераменту за Я. Стреляу: холерик, сангвінік, флегматик та меланхолік.

Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення

Характер, як сукупність постійних індивідуально-психологічних властивостей людини. Історія розвитку вчення о характері. Античність та особливості визначення поняття "характер". Середньовічні погляди на поняття "характер". Епоха Відродження і особливості розвитку вчення про характер. Погляди вчених в дарвінівський період на прояви рис характеру. Сучасні погляди на природу характеру і особливості його прояву.

Фізіологічні основи характеру. Структура характеру. Спрямованість - головна складова структури характеру особистості. Особливості вираження спрямованості характеру. Розумові риси характеру і їх особливості. Емоції як основа рис характеру і їх вплив на життєдіяльність особистості. Вольові риси характеру і особливості їх прояву. Зовнішні прояви і виразні риси характеру особистості.

Акцентуації характеру. Особливості ступеня вираження характеру. Механізми формування характеру людини в онтогенезі.

Тема 13. Поняття про здібності, їх природа

Здібності, як індивідуально-психологічні характеристики особистості. Особливості здібностей: є стабільними і тривалими у часі; мають індивідуальний характер; для прояву здібностей потрібні психічні якості людини; є умовою успішного виконання діяльності.

Особливості зв'язку здібностей з діяльністю. Ознаки наявності здібностей

до певного виду діяльності.

Теорії здібностей. Теорія успадкованих здібностей, яка була теоретично обгрунтована Ф. Гальтоном. Теорія придбаних здібностей, яка заснована французьким просвітителем К. Гельвецієм. Теорія діалектики спадкового і набутого в здібностях.

Класифікація видів здібностей, укладених за різними ознаками: загальні та спеціальні здібності; навчальні здібності; творчі здібності; теоретичні здібності; практичні здібності.

Два рівня прояву здібностей людини в психологічній науці: якісний та кількісний рівень прояву здібностей. Рівні прояву здібностей кількісного рівня: наявність задатків, обдарованість, талановитість та геніальність.

Механізми розвитку здібностей. Загальні характеристики задатків. Схильність, як перша і найбільш рання ознака обдарованості. Вплив соціального середовища на розвиток здібностей особистості. Власна активність особистості, як чинник успішного розвитку здібностей.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології та її завдання. Місце психології в системі інших наук. Галузі психології

Студенти повинні знати, що офіційне оформлення наукова психологія отримала в 1879 р., коли німецький психолог В. Вундт відкрив у м. Лейпциг першу лабораторію експериментальної психології. Вони повинні дати визначення психології, а саме: психологія – це наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності.

Студенти повинні вміти визначити завдання психології: вивчення законів психічної діяльності; розкриття суті, структури і функцій психіки; вивчення ролі психічних явищ в пізнанні людиною самої себе і навколишнього світу, в її діяльності і спілкуванні; визначення ролі спадкового і набутого, біологічного і соціального в розвитку психіки; вивчення співвідношення психіки і мозку, тощо.

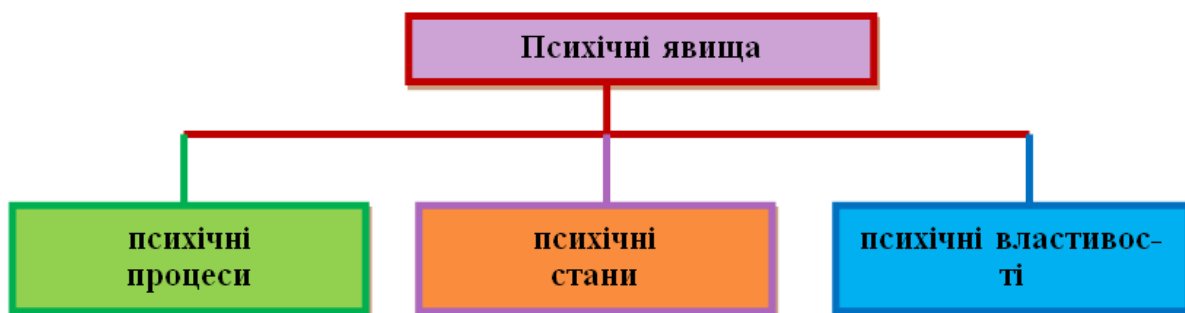
Велику увагу в даній темі необхідно звернути на фундаментальні і прикладні галузі психологічної науки. Фундаментальні галузі, як правило, об'єднують терміном «загальна психологія» – галузь психологічної науки, що включає в себе теоретичні та експериментальні дослідження, що виявляють найбільш загальні психологічні закономірності, теоретичні принципи і методи психології, її основні поняття і категорії. Прикладними називають галузі психології, досягнення яких використовують в практичній діяльності. Ретельніше студенти повинні розглянути вікову психологію і знати, що вона вивчає закономірності етапів психічного розвитку та формування особистості від народження до старості, у зв'язку з чим ділиться на дитячу психологію, психологію юності і зрілого віку, психологію старості (геронтопсихологію).

Студенти повинні знати основні етапи розвитку психології: I етап – психологія як наука про душу, визначається від V – IV ст. до н.е. до початку XVIII ст (Геракліт, Демокрит, Платон і Аристотель, тощо); II етап – психологія як наука про свідомість, виникає в XVII столітті в зв'язку з розвитком природничих

наук (Дж. Локк, В. Вундтом, Ф. Гальтон, У. Джеймс); III етап – психологія як наука про поведінку. Для більш якісної відповіді за даною темою, студенти мають знати, що біхевіоризм – основний напрямок розвитку психологічного знання на даному етапі, оформився в кінці XIX – початку XX ст. в США (Е. Л. Торндайк Дж. Уотсон, Е. Толмен, Б. Скіннер, А. Бандура, тощо); IV етап – психологія як наука, що вивчає об'єктивні закономірності, прояви і механізми психіки.

При підготовці до практичного заняття доцільно вивчити, що психіка – це властивість високоорганізованої живої матерії, що полягає у відображенні суб'єктом об'єктивного світу, в побудові картини цього світу і регуляції на цій основі своєї поведінки і діяльності.

Одне із складних питань для засвоєння студентами є структура психічних явищ, тому для полегшення вивчення цього питання в методичних рекомендаціях пропонується схема основних форм прояву психіки.

В свою чергу, вчені виділяють наступні функції психіки: пізнавальну, відображаючу та регулятивну функції. Студенти повинні розрізняти форми регулятивної функції: конструктивну та деструктивну.

На практичних заняттях, в рамках заданої теми, необхідно розкрити основні методи, які використовує психологія: спостереження, експеримент, опитування та тести.

Студенти, які претендують на високу оцінку, мають визначити види спостереження в залежності від характеру взаємодії з об'єктом та в залежності від позиції спостерігача; в залежності від характеру контакту; в залежності від умов здійснення спостереження; в залежності від цілей; в залежності від тимча-

сової організації; залежно від впорядкованості організації спостереження. Вони повинні дати визначення природного та лабораторного експерименту. Студенти повинні розрізняти метод опитування залежно від особливостей процедури проведення. Також вони повинні виділяти такі види тестів: тест-опитувальник, тест-завдання, проєктивні тести.

Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів

У даній темі значну увагу необхідно звернути на питання чіткого визначення поняття "відчуття", що є відображенням у мозку людини окремих властивостей, якостей предметів і явищ об'єктивної дійсності в результаті їх безпосереднього впливу на органи чуття. Це дає можливість визначити фізіологічну основу відчуттів.

Предметом глибокого вивчення в даній темі є класифікація відчуттів, яка відбувається за кількома ознаками: при наявності безпосереднього контакту рецептора з подразником та по розташуванню рецепторів. В рамках кожної з цих груп відчуття поділяють на види залежно від аналізаторів і адекватних (відповідних) їм подразників. При визначенні поняття "зорові відчуття" необхідно звернути особливу увагу на дві великі групи зорових відчуттів: ахроматичні і хроматичні. Студенти повинні розрізняти три види слухових відчуттів: мовні, музичні та шуми.

На практичних заняттях, в рамках заданої теми, необхідно розкрити властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, локалізація. Студенти при відповіді мають акцентувати увагу на понятті порогів чутливості, особливостях адаптації до подразників, взаємодії відчуттів, сенсibiliзації, контрасті відчуттів та синестезії.

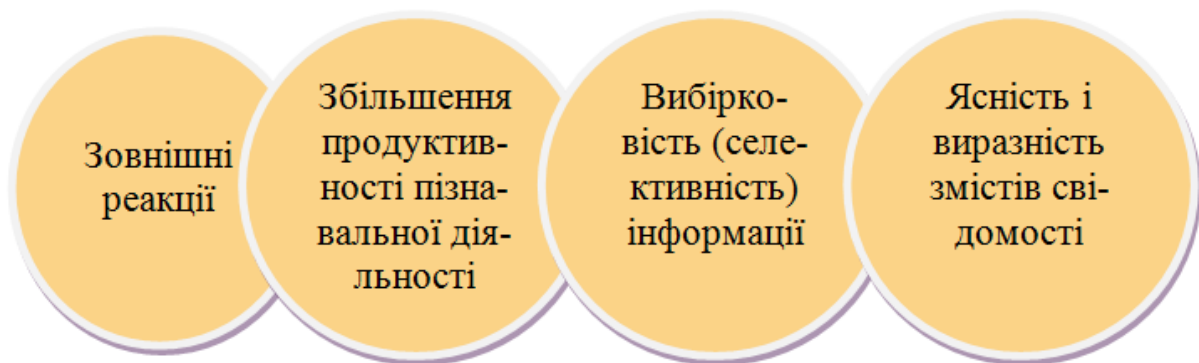
Студенти, що претендують на високу оцінку, мають знати, що спеціально вібраційних рецепторів у людини немає, а відображати вібрацію зовнішнього і внутрішнього середовища можуть всі тканини організму. Виділяють чотири основних якості смакових подразників: кисле, солодке, гірке, солоне. Вони повинні визначити, що в шкіряних покривах людини є декілька самостійних ана-

лізаторних систем: тактильна (відчуття тиску, дотику), температурна (відчуття холоду і тепла). Необхідно зупинитись на особливостях розвитку відчуттів.

Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції

Увага – це особлива форма психічної діяльності, яка проявляється в спрямованості і зосередженості свідомості на значущих для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або власних переживаннях.

У процесі підготовки до заняття необхідно звернути увагу на основні критерії уваги, які стосуються практично всіх аспектів психічної діяльності від зовнішніх реакцій до суб'єктивних вражень:

Для покращення рівня підготовки за даною темою студенти мають акцентувати увагу на представленій схемі зон свідомості:

Студенти повинні визначити основні функції уваги, опираючись на дану таблицю:

Активізація потрібних та гальмування непотрібних на даний момент психологічних та фізіологічних процесів

Сприяння організованому та цілеспрямованому відбору інформації, яка надходить до організму відповідно до його актуальних потреб

Забезпечення вибіркової і тривалої зосередженості психічної активності на одному і тому самому об'єкті або виді діяльності

При вивченні поняття "уваги" студенти мають дати визначення таким видам уваги, як: зовнішня (сенсорна) та внутрішня (інтелектуальна) увага, мимовільної, довільної і післядовільної уваги.

Студенти повинні знати, що увага є динамічною стороною протікання пізнавальних процесів, вона не має власного змісту, а також продукту, але має специфічні властивості: концентрація, інтенсивність, стійкість, обсяг, розподіл, переключення.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають дати визначення понять "відволікання (неуважність)" та уважність. Студенти повинні вказати основні відмінності між справжньою та уявною неуважністю. Слід назвати найбільш відомі підходи до розуміння природи уваги і основних представників. Студенти повинні розкрити особливості розвитку уваги в онтогенезі.

Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті

В психологічній науці пам'ять розглядається, як психічний процес відображення досвіду людини шляхом засвоєння, збереження і подальшого відтворення обставин її життя і діяльності. Даний пізнавальний процес характерний для всіх живих істот, проте розрізняють: генетичну та індивідуальну пам'ять. Студенти повинні дати визначення та вказати основні відмінності даних видів пам'яті.

Оскільки значення пам'яті для людини важко переоцінити, студенти при

підготовці до практичного заняття мають звернути увагу на базові функції пам'яті.

При вивченні теорій функціонування пам'яті необхідно мати на увазі, що в психологічній науці виділяють наступні теорії пам'яті:

Асоціативна теорія роботи пам'яті	<ul style="list-style-type: none">пам'ять - набір асоціативних зв'язків, які накопичуються і ускладнюються протягом життя людини (асоціації різняться за схожістю, контрастом та суміжністю)
Нейронна теорія роботи пам'яті	<ul style="list-style-type: none">пояснює роботу пам'яті з точки зору фізіології: пам'ять працює в два етапи (запам'ятовування інформації, її пригадування)
Біохімічна теорія роботи пам'яті	<ul style="list-style-type: none">розглядає мозкові механізми пам'яті: під впливом збудження в корі великих півкуль головного мозку утворюються білкові молекули РНК, які й утримують інформацію

Особливу увагу студенти мають звернути на питання класифікацій видів пам'яті, здійснених за різними ознаками: залежно від того, що саме людина запам'ятовує і відтворює; залежно від тривалості зберігання інформації та залежно від активності свідомості людини.

Студенти повинні розрізняти основні процеси та механізми пам'яті та надати чітке їх визначення. При підготовці до практичного заняття необхідно знати, що запам'ятовування буває мимовільне, довільне, механічне та осмислене. Студентам потрібно вказати фактори, що визначають успішність запам'ятовування. При відповіді на практичному занятті необхідно вказати, що інформація зберігається в психіці людини на двох рівнях - усвідомленому і неусвідомлюваному. Можна також перерахувати чинники, що визначають якість зберігання інформації.

Слід звернути увагу, що відтворення має три форми: впізнавання, пригадування та спогади. Студенти мають вказати певні чинники, що впливають на успішність відтворення. Потрібно знати, що забування проявляється в двох ос-

новних формах: неможливість пригадати або дізнатися; неправильне пригадування або впізнавання.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати індивідуальні особливості пам'яті та розкрити особливості її розвитку.

Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості

При підготовці до практичного заняття необхідно дати визначення поняття "уява". Уява - це психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду.

Необхідно звернути увагу, що якими б дивними не здавалися продукти людської уяви, основою для їх побудови завжди є попередній досвід людини, ті враження, які зберігаються в її свідомості. Види образів уяви:

Уявлення того, що існує в дійсності, але чого людина ніколи не сприймала раніше

Уявлення історичного минулого

Уявлення того, що буде в майбутньому

Уявлення того, чого ніколи не було в дійсності

При відповіді на практичному занятті слід вказати у чому полягають функції уяви, її характерні риси.

Студенти повинні дати визначення наступним видам уяви: активна, пасивна, мимовільна, довільна, відтворююча, творча уява та мрія. Акцентувати увагу необхідно також на тому, що уява проявляється в різній за змістом діяльності, тому розрізняють такі види уяви: художню, технічну і наукову уяву.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати основні відмінності мрії від творчої уяви. Вони повинні дати визначення фізіологічній основі уяви; вказати особливості розвитку уяви.

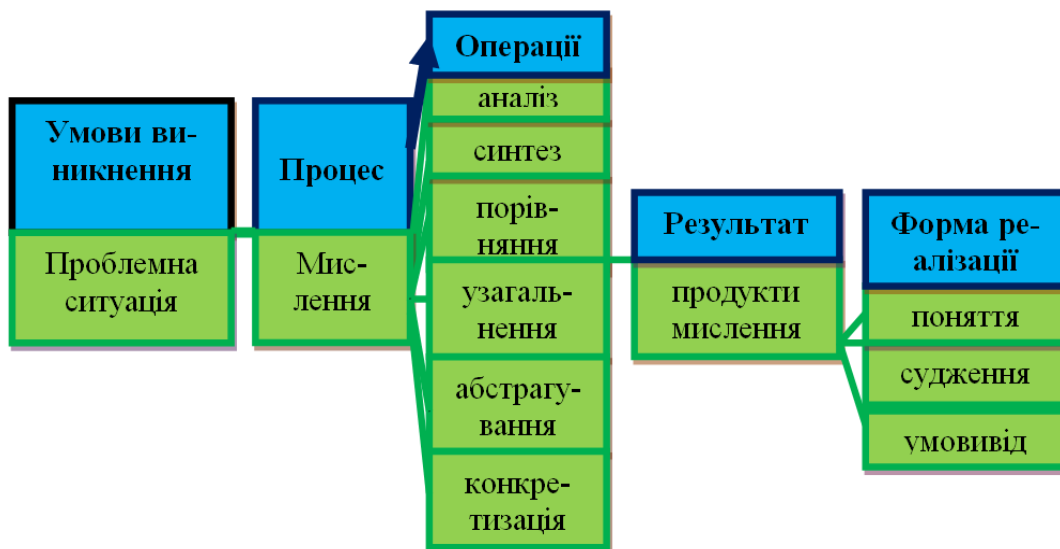
Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості

Мислення – це процес опосередкованого і узагальненого відображення людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відносинах.

Для того, щоб зрозуміти певний об'єкт, потрібно знати факти, які його характеризують. Перехід від фактів до розкриття їх сутності, до узагальнюючих висновків відбувається за допомогою розумових дій. Отже, логічним є необхідність визначення понять "розумові дії" та "розумові операції". Студенти мають дати визначення наступним розумовим операціям: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація.

При підготовці до практичного заняття студенти мають дати визначення проблемній ситуації та представити схему рішення розумової задачі. В рамках заданої теми необхідно вказати форми мислення.

Схема рішення розумової задачі

Студентам необхідно, крім визначення видів такої форми мислення, як поняття, навести приклади. Необхідно вказати основні види судження і навести приклади. При підготовці за даною темою особливу увагу треба звернути на особливості індуктивного та дедуктивного умовивіду.

Студенти повинні розрізняти наочно-дієве мислення, наочно-образне ми-

слення та словесно-логічне (абстрактне) мислення, також вказати відмінності теоретичного мислення від практичного, творчого (продуктивного) від відтворюючого (репродуктивного) мислення.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати індивідуальні особливості мислення та особливості розвитку видів мислення.

Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики

Знайомство з цією темою слід почати з пояснення психологічних понять "мовлення" та "мова" та вказати їх основні відмінності. При підготовці до практичного заняття необхідно акцентувати увагу на аспектах слова та особливостях словникового запасу.

Слово і його аспекти

Мовлення грає особливу роль у життєдіяльності людини, тому особливу увагу потрібно звернути на визначення його функцій: вираження, впливу, повідомлення та позначення.

Студенти повинні вказати основні відмінності таких видів мовлення: зовнішнє та внутрішнє мовлення; невербальне та вербальне мовлення; усне та письмове мовлення; діалогічне та монологічне мовлення.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають дати визначення фі-

зіологічної основи та особливостей розвитку мовлення, вказати теоретичні проблеми виникнення мовлення.

Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості

Оскільки емоції грають велику роль в житті людини та впливають на всі сфери нашої діяльності, студентам необхідно дати не тільки визначення цього поняття, а і вказати основні емоції, що виділяються в психологічній науці.

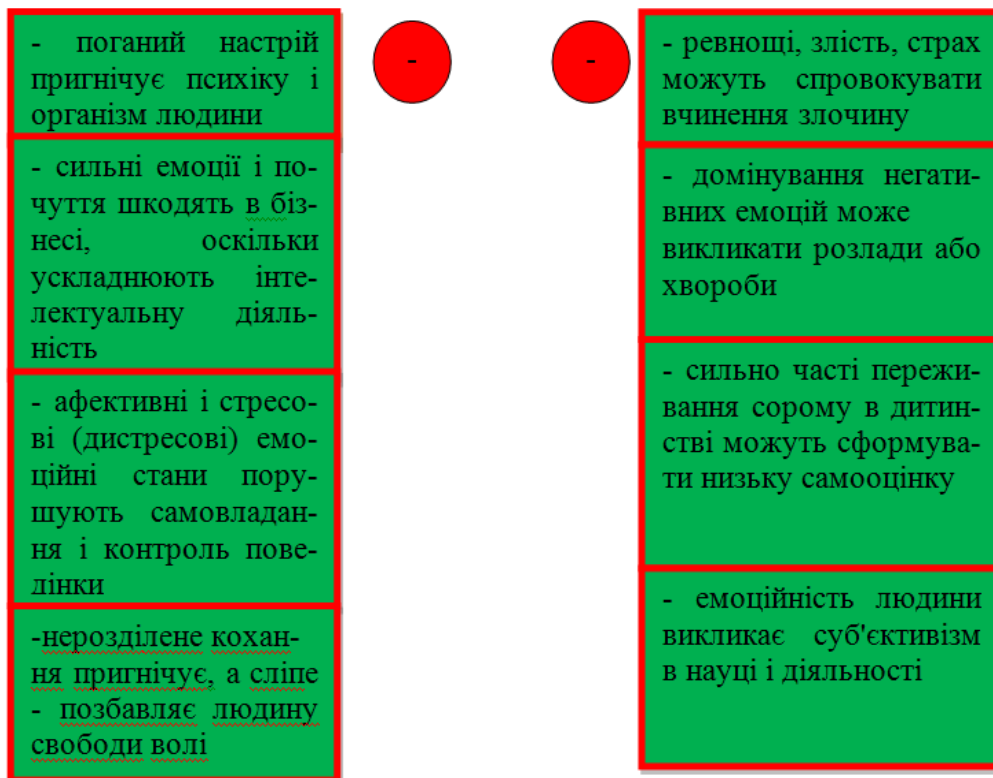
При вивченні даної теми потрібно звернути увагу на розкриття поняття "почуття", на те що, це специфічно людський, узагальнений, найвищий, найглибший рівень переживань індивідом свого ставлення до себе, до подій, людей, предметів, які були, є і будуть. Студенти повинні вказати основні відмінності почуттів від емоцій.

В процесі розглядання особливостей емоцій і почуттів, слід зупинитися на наступних властивостях: полярність, рівень активності, інтенсивність та тривалість.

Акцентувати увагу потрібно також на тому, що як будь-які інші прояви психіки, афективна сфера людини має позитивні і негативні наслідки для особистості. Для визначення позитивних і негативних аспектів прояву емоцій і почуттів в методичних рекомендаціях представлені наступні схеми:

Особливості негативного впливу афективної сфери на людину:

Слід звернути увагу при підготовці до практичного заняття на відмінності між наступними видами емоцій: позитивні та негативні емоції; нейтральні емоції; стенічні та астенічні емоції; захоплення та уподобання.

У афективної сфері людини особливе місце посідають вищі почуття, тому доцільним і важливим є визначення цього поняття та основних видів вищих почуттів.

Емоційні стани та форми їх виявлення детермінуються переважно соціальними чинниками, але, з'ясовуючи природу їх виникнення, не можна ігнорувати і деякі вроджені особливості людини. Отже, для засвоєння знань з цієї проблеми, слід більш детально познайомитися з такими емоційними станами, як: настрій, афект, стрес, дістрес та фрустрація.

Студенти повинні знати основні джерела настрою та його особливості. Необхідно зупинитися на відмінностях між поняттями "настрій" та "афект", а також "стрес" та "дістрес". При відповіді на питання потрібно вказати, особливості афектів та дати визначення поняття "афективний комплекс". У світлі роз-

гляду особливостей емоційних станів, слід вказати різновиди фрустрації.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати, що є фізіологічним механізмом емоцій, а також розкрити особливості внутрішніх (вісцеральних) і зовнішніх (експресивних) проявів емоцій та почуттів. Необхідно звернути увагу на розвиток емоцій і почуттів, і дати визначення поняття "афективний простір".

Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток

Воля – це свідоме регулювання людиною своєї поведінки і діяльності, виражене в умінні долати внутрішні і зовнішні труднощі при здійсненні цілеспрямованих дій і вчинків.

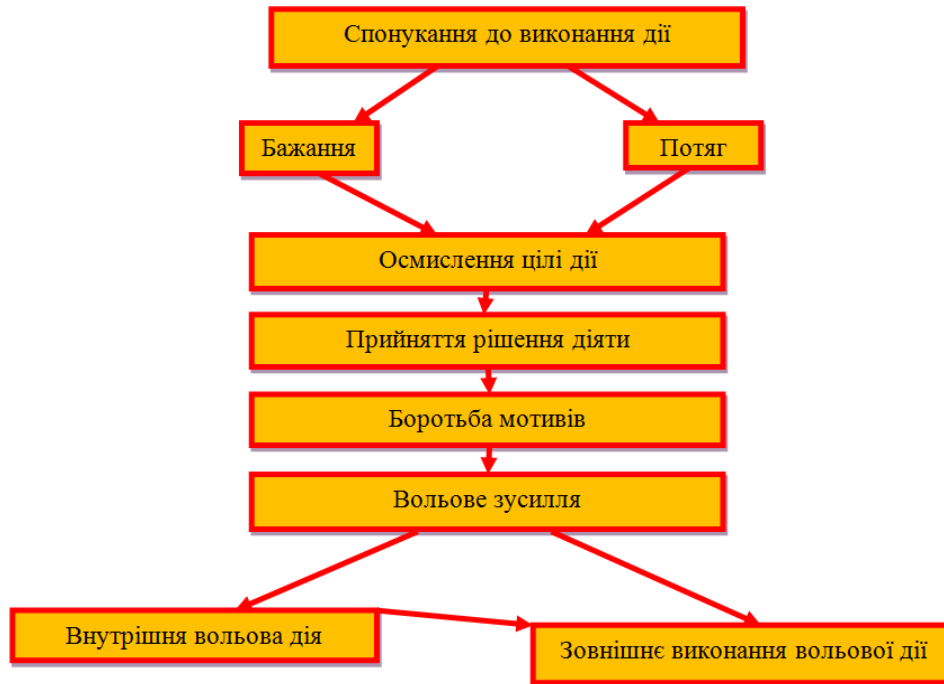
Вивчаючи дану тему, слід звернути увагу на функції волі: дати визначення головній та вказати дві конкретизуючи її функції.

При підготовці до практичного заняття доцільно зупинитись на особливостях вольових дій, а саме розкрити поняття "поведінка мимовільного типу" та "свідомі дії", "внутрішні і зовнішні перешкоди"; навести приклади. Студенти повинні вказати, що вольові дії відрізняються перш за все рівнем своєї складності, а також за ступенем усвідомленості.

В процесі розглядання мотиваційних аспектів вольових дій, слід звернути увагу на визначення таких понять, як: мотиви вольових дій, бажанням і потяг, боротьба мотивів і прийняття рішення.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати основні психологічні теорії волі. Необхідно визначити фізіологічну основу волі, як психічного процесу. Доцільним буде вказати вольові якості людини та розкрити особливості їх розвитку. Студенти повинні знати психологічну структуру вольового акту, яка представлена нижче:

Психологічна структура вольового акту

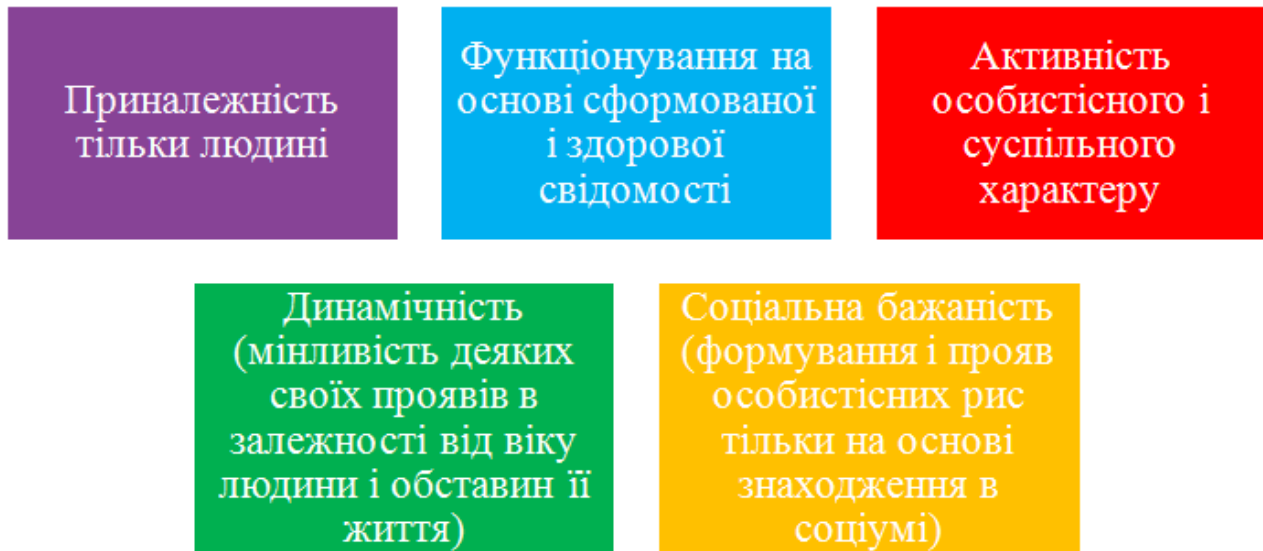
Тема 10. Особистість

Людина, як відомо, є об'єктом вивчення психології як науки. В свою чергу, Б.Г. Ананьєв виділяв в системі людинознавства чотири основні поняття: індивід, суб'єкт діяльності, особистість і індивідуальність. Для більш докладного розглядання цих питань та встановлення особливостей їх співвідношення доцільно буде використання наданого нижче рисунку:

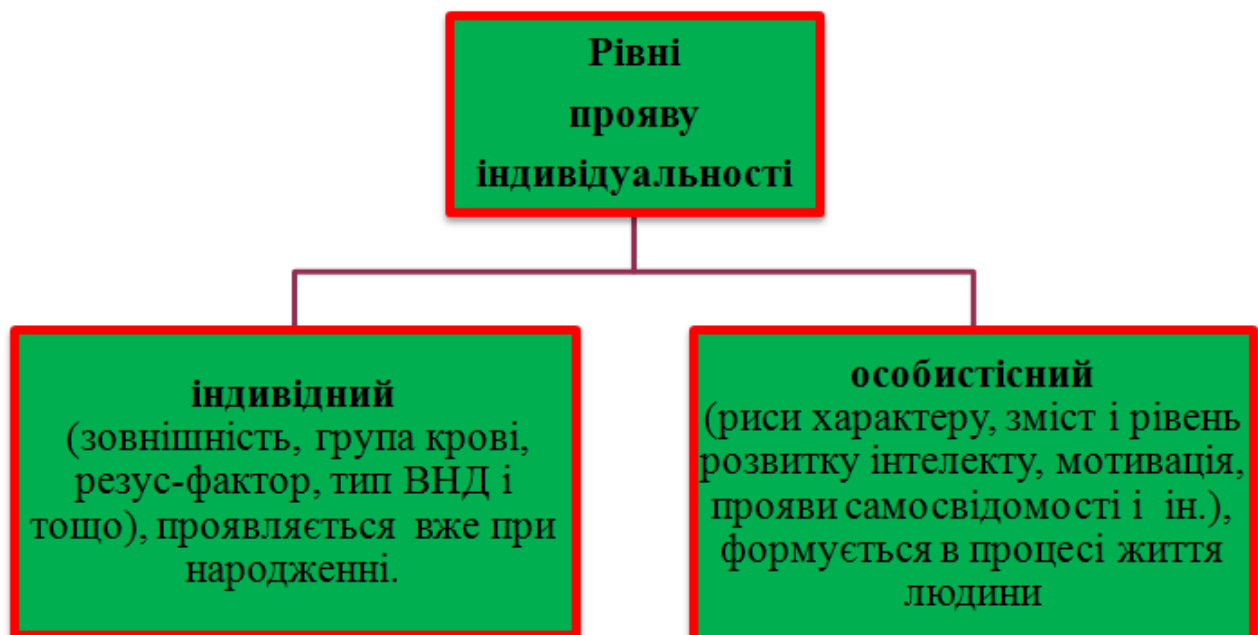

Неможливо не звернути увагу на визначення типових ознак індивіда: здатність до прямоходіння, здатність до виконання рукою високоточних трудових операцій, високорозвинена мозкова тканина зі складною будовою і функціями, здатність до формування і роботи свідомості, здатність до мовлення і абстрактного мислення, здатність до активної взаємодії в соціумі.

Студенти повинні вказати, що особистість має певні ознаки, а саме:

В ході розглядання поняття "індивідуальність", необхідно вказати, що індивідуальність має два рівні прояву:

Для підвищення рівня підготовки при визначенні структури особистості доцільно використання наданої нижче схеми:

Структура особистості за А. В. Петровським:

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають розкрити поняття "теорії особистості" та розповісти про погляди на природу особистості з точки зору психодинамічного, когнітивного та гуманістичного підходів; Егопсихології; теорії особистісних рис та біхевіоризму.

Усвідомлюючи те, що особистість – це придбана якість людини, необхідно розглянути, від яких чинників залежить її формування.

Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту

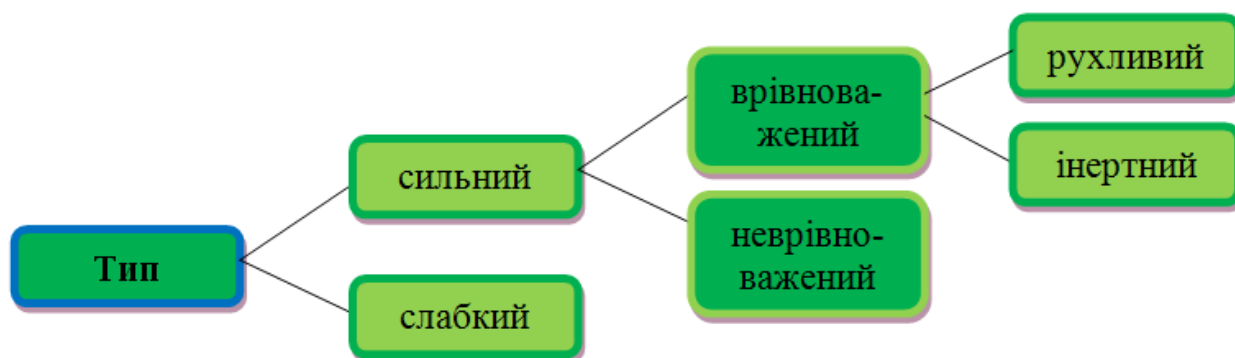
Темперамент – характеристика індивіда з боку динамічних властивостей його психіки – інтенсивності, швидкості, темпу, ритму і врівноваженості психічних проявів.

В даній темі особливу увагу необхідно звернути на наступні критерії: не залежить від змісту діяльності та поведінки, тобто відображає формальний аспект діяльності та поведінки; характеризує міру динамічного (енергетичної) напруги і ставлення людини до світу, людей, до себе, діяльності; є універсальним і проявляється у всіх сферах діяльності і життєдіяльності; рано проявляється; є

незмінним протягом усього життя людини; спадковий; корелює з властивостями нервової системи і властивостями інших біологічних підсистем (гуморальної, тілесної і тощо).

І. П. Павлов, доводячи наявність закономірностей в прояві індивідуальних відмінностей, висунув гіпотезу про те, що в основі їх лежать фундаментальні властивості нервових процесів - збудження і гальмування, їх врівноваженість і рухливість. Доцільним, при розгляді даної проблеми, зупинись на даних властивостях і звернути увагу на типах нервової системи за І.П. Павловим.

Типи нервової системи за І. П. Павловим

Студенти повинні вказати особливості співвідношення типів нервової системи і типів темпераменту (в якості допоміжного матеріалу необхідно використовувати таблицю 1).

Таблиця 1

Співвідношення типів нервової системи і типів темпераменту

Сила	Врівноваженість	Рухливість	Тип темпераменту
сильний	врівноважений	рухливий	сангвінік
сильний	врівноважений	інертний	флегматик
сильний	неврівноважений		холерик
слабкий			меланхолік

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають вказати основні під-

ходи до темпераменту, основних представників даних підходів та розкрити особливості поглядів кожного підходу на природу темпераменту (в якості допоміжного матеріалу слід використовувати схему представлену нижче).

Гуморальні теорії	Конституціональні теорії	Фізіологічні теорії
<ul style="list-style-type: none"> • приналежність людини до певного типу темпераменту обумовлена відносним переважанням в організмі однієї з 4-х рідин: крові, слизу, жовчі, чорної жовчі. <p>Представники: Гіпократ, Гален та ін.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • залежність властивостей – психічних механізмів від будови і функціонування організму <p>Представники: Е. Кречмер, У. Шелдон та ін.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розглядається залежність темпераменту від типу нервової системи <p>Представники: І.П.Павлов, Б.М.Теплов, В.Д.Небиліцин та ін.</p>

З огляду на основні властивості темпераменту, слід розкрити психологічні характеристики основних класичних типів темпераменту за Я.Стреляу.

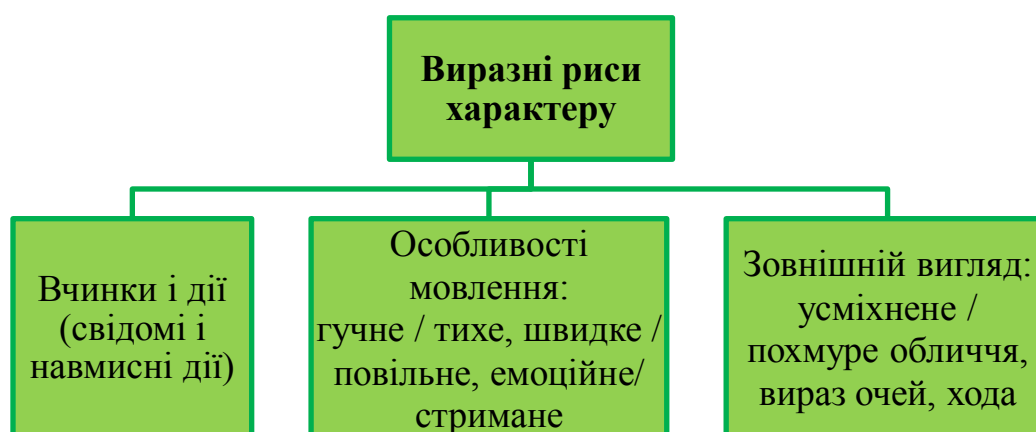
Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення

Характер – це сукупність постійних індивідуально-психологічних властивостей людини, які проявляються в її діяльності і громадській поведінці, ставленні до колективу, інших людей, праці, навколишньої дійсності і до самої себе.

Студенти повинні визначити структуру характеру, а це означає виділити в ньому головні компоненти, без яких цілісність характеру уявити не можливо (представлена схема може бути використана при підготовці до практичного заняття):

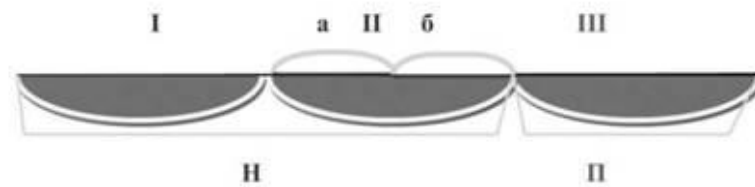

Акцентувати увагу також необхідно на наведені прикладів рис характеру, які відносяться до кожного компоненту його структури. Слід зупинитись, при розкритті даної теми, на тому, що характер людини оцінюють за певними зовнішніми проявами:

Майже всі психологи підкреслюють, що характер може бути виражений в більшому або меншому ступені, тому студенти при розкритті даної проблеми можуть використовувати наступну схему:

Ось ступеня вираження характеру

- (Н) - зона абсолютно нормальних характерів - акцентуації характеру:
 - I – "середні" характери,
 - II – акцентуовані характери: а – приховані акцентуації,
б – явні акцентуації;
- (П) – зона сильних відхилень характерів - психопатії.
 - III – психопатії психопатії.

Слід зазначити, що акцентуація характеру – це надзвичайне посилення окремих рис характеру, при якому є відхилення в психіці і поведінці людини, що не виходять за межі нормативної поведінки, але межують з патологією.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають знати історію розвитку вчення о характері. Особливу увагу необхідно звернути на фізіологічні основи характеру та механізми його формування в онтогенезі.

Тема 13. Поняття про здібності, їх природа

Традиційно в психологічній науці здібності визначають, як індивідуально-психологічні характеристики людини, що відповідають вимогам певної діяльності і є умовою успішного її здійснення. Отже, доцільно при підготовці за даною темою зупинитись на особливостях здібностей.

Здібності тісно пов'язані з діяльністю, тому слід акцентувати увагу на розкритті особливостей цього зв'язку, тобто вказати, як здібності виявляються в ній; розвиваються за допомогою діяльності; використовуються в процесі діяльності. Студенти повинні знати ознаки наявності здібностей до певного виду діяльності.

Для якісного засвоєння знань, потрібно розглянути класифікацію видів здібностей, укладених за різними ознаками та вказати відмінності між цими ви-

дами.

Студенти повинні знати, що в психології прийнято визначати два рівня прояву здібностей людини: якісний і кількісний рівень прояву здібностей. Необхідно звернути увагу на те, що кількісний рівень прояву здібностей має такі рівні: наявність задатків, обдарованість, талановитість та геніальність.

Студенти, що претендують на високу оцінку, мають знати, що історично склалося три концепції з питання походження здібностей і розкрити погляди на природу здібностей в рамках цих концепцій. Необхідно розкрити механізми розвитку здібностей.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології та її завдання. Місце психології в системі інших наук. Галузі психології

1. Основні відмінності життєвих і наукових психологічних знання.
2. Роль і місце психології в розвитку інших наук.
3. Огляд історії виникнення та становлення психології.
4. Вікова психологія: предмет, методи, завдання та основні поняття.
5. Методологічні засади загальної та вікової психології.
6. Розвиток психіки в онтогенезі та філогенезі.
7. Свідомість як вищий рівень розвитку психіки. Функції свідомості.
8. Диференціація понять психіки та свідомості.
9. Предмет та завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства
10. Вікові переодизації в рамках психологічних теорій розвитку.

Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів

1. Фізіологічна основа відчуттів. Будова аналізатору.
2. Поняття про аналізатори. Види аналізаторів.
3. Поняття чутливості та способи її вимірювання.
4. Сенсорна адаптація та взаємодія відчуттів.
5. Значення відчуттів у житті людини.
6. Основний психофізичний закон Вебера-Фехнера.
7. Особливості адаптації різних аналізаторних систем.
8. Особливості взаємодії відчуттів.

Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції

1. Психологічні теорії уваги.
2. Роль уваги в житті людини.
3. Вчення про "домінанту" .

4. Способи дослідження властивостей уваги.
5. Увага як фактор успішності в будь-якій діяльності.
6. Концепція розвитку уваги Л.С. Виготського.
7. Індивідуальні підходи до розвитку уважності.
8. Особливості взаємозв'язку уваги та відчуттів.
9. Основні чинники, що впливають на виникнення довільної та мимовільної уваги.
10. Чинники, що впливають на властивості уваги.

Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті

1. Фізіологічні основи пам'яті.
2. Зв'язок пам'яті з іншими психічними процесами.
3. Психологічні теорії пам'яті.
4. Характеристики функцій пам'яті.
5. Особливості перебігу процесів пам'яті.
6. Розлади пам'яті.
7. Типи пам'яті та їх відмінність від видів пам'яті .
8. "Ефект краю" та закон забування.
9. Закони пам'яті.
10. Феноменальна пам'ять. Дослідження А.Р. Лурії.

Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості

1. . Фізіологічні основи уяви.
2. Місце уяви в психічній активності.
3. Механізми створення образів уявою.
4. Відмінність творчої уяви від мрії.
5. Основні етапи формування уявлюваних образів.
6. Особливості взаємозв'язку уяви з процесом пам'яті.
7. Роль мрії в житті людини.

8. Класифікація уявлень по модальності, за змістом та ступеню узагальнення.
9. Уява та органічні процеси.
10. Роль уяви в житті людини.

Тема 6. Поняття про процес "мислення", його особливості

1. Фізіологічні основи мислиневої діяльності.
2. Теоретичні підходи до вивчення мислення.
3. Експериментальні дослідження А. Біне.
4. Теорія розвитку інтелекту Ж. Піаже.
5. Зарубіжні та вітчизняні шкали виміру інтелекту.
6. Взаємозв'язок між мисленням та мовою.
7. Взаємозв'язок між мисленням і пам'яттю.
8. Умовивід як вища форма мислення.
9. Філогенетичний аспект формування мислення.
10. Творче мислення та уява.

Тема 7. Мова і мовлення: загальні характеристики

1. Відмінності понять: мова і мовлення.
2. Фізіологічні системи мови: периферичні та центральні.
3. Теоретичні проблеми походження мови.
4. Когнітивна теорія Ж. Піаже.
5. Теорія Л.С. Виготського.
6. Мовлення як інструмент мислення.
7. Індивідуальні особливості мовлення.
8. Порушення мовлення.
9. Різниця між устним та невербальним мовленням.
10. Особливості розвитку мовлення в філогенезі.

Тема 8. Поняття про емоції і почуття, їх особливості

1. Співвідношення понять "емоції" і "почуття".
2. Фізіологічні і психологічні теорії емоцій.
3. Роль емоцій в житті людини.
4. Поняття емоційного стресу. Фази його перебігу.
5. Вплив почуттів на міжособистісні відносини.
6. Відмінності між поняттями "стрес" та "дістрес".
7. Вплив стану фрустрації на життя людини.
8. Особливості прояву емоцій та почуттів.
9. Механізми регуляції психічного стресу по Ф.Б. Березіну.
10. Основні стадії стресу по Г. Сельє.

Тема 9. Воля: характеристика вольових дій і їх розвиток

1. Формування і розвиток вольових якостей.
2. Типи рішучості по Джемсу.
3. Зв'язок волі і почуттів.
4. Основні психологічні теорії волі.
5. Роль потреб, емоцій, інтересів і світогляду у формуванні вольових дій.
6. Боротьба мотивів і виконання прийнятого рішення.
7. Особливості вольової регуляції поведінки (саморегуляція).

Тема 10. Особистість

1. Рівні ієрархії людської організації.
2. Взаємозв'язок поняття «людина», «індивід», "суб'єкт діяльності", «особистість», «індивідуальність».
3. Концепція структури особистості К.К. Платонова.
4. Структура особистості: направленість, здібності, темперамент, характер.
5. Взаємозв'язок соціального та біологічного в особистості.

6. Теорії розвитку особистості.
7. Інкультурація.
8. Стійкість властивостей особистості.
9. Погляди вітчизняних та зарубіжних вчених на структуру особистості.
10. Концепція розвитку особистості Е. Еріксона.

Тема 11. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту

1. Зміст основних теорій темпераменту.
2. Основні ознаки подібності існуючих теорій темпераменту.
3. Роль темпераменту в житті людини.
4. Властивості темпераменту.
5. Роль темпераменту в структурі особистості.
6. Зв'язок ВНС з типом темпераменту.
7. Вплив темпераменту на професійну діяльність особистості.
8. Зв'язок темпераменту з іншими властивостями особистості.

Тема 12. Поняття про характер. Історія його вивчення

1. Історія розвитку вчення про характер. Основні теорії.
2. Зв'язок характеру і темпераменту.
3. Особливості рис характеру.
4. Роль характеру в житті людини.
5. Типи акцентуацій характеру за А.Є. Лічко.
6. Типи акцентуацій характеру за К. Леонгардом.
7. Рис характеру і відносини особистості.
8. Характер і діяльність.

Тема 13. Поняття про здібності, їх природа

1. Зміст основних теорій здібностей.
2. Особливості розгляду здібностей в Позитивній психотерапії.

3. Роль здібностей в житті людини.
4. Місце і роль здібностей в структурі особистості.
5. Основні відмінності між здібностями, знаннями, вміннями і навичками людини.
6. Талант, обдарованість та геніальність, як рівні прояву здібностей.
7. Взаємозв'язок і взаємна компенсація різних здібностей у людини.
8. Взаємозв'язок здібностей та рівня інтелекту.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і задачі психології..
2. Основні галузі психології.
3. Етапи розвитку психології.
4. Загальне поняття психіки і її функції.
5. Класифікація психічних явищ: психічні процеси, психічні стани, психічні властивості. Їх ознаки та характеристики.
6. Основні групи психологічних методів: об'єктивні і суб'єктивні.
7. Метод спостереження: визначення, правила організації спостережень, проблема об'єктивності.
8. Експеримент як основний метод сучасної психології. Види експериментів.
9. Бесіда, анкета, інтерв'ю, як способи отримання психологічної інформації.
10. Метод тестів: поняття, види, вимоги до тестів, оцінка об'єктивності.
11. Поняття та особливості відчуттів.
12. Загальне уявлення про класифікації відчуттів..
13. Інтероцептивні, пропріоцептивні і екстероцептивні відчуття.
14. Види зорових, слухових та кожних відчуттів.
15. Характеристики і властивості відчуттів.
16. Загальні закономірності відчуттів.
17. Види порогів чутливості.
18. Особливості розвитку відчуттів.
19. Увага, як психологічний процес.
20. Критерії уваги.
21. Зони свідомості.
22. Функції уваги.
23. Фізіологічна основа уваги.
24. Поняття "домінанта" та "субдомінанта".
25. Основні види уваги та їх характеристика.
26. Властивості уваги.
27. Відмінності між справжньою неухважністю та уявною.

28. Розвиток уваги в онтогенезі.
29. Визначення пам'яті, як пізнавального психологічного процесу.
30. Види пам'яті: їх класифікація та особливості.
31. Функції пам'яті.
32. Основні процеси пам'яті.
33. Види процесів запам'ятовування, зберігання та відтворення.
34. Чинники, що визначають успішність запам'ятовування.
35. Чинники, що визначають якість зберігання інформації.
36. Чинники, що впливають на успішність відтворення інформації.
37. Процес забування та його форми.
38. Особливості розвитку пам'яті.
39. Визначення поняття "уява".
40. Характерні риси уяви.
41. Види образів уяви.
42. Функції уяви.
43. Види уяви і їх особливості.
44. Види уяви за змістом діяльності людини.
45. Індивідуальні особливості уяви.
46. Особливості розвитку уяви.
47. Поняття "мислення".
48. Розкрити поняття "розумова дія" та "розумова операція".
49. Мислиневі операції.
50. Визначення поняття "проблемна ситуація".
51. Особливості вирішення розумового завдання.
52. Основні форми мислення.
53. Види кожної форми мислення.
54. Види мислення та їх характеристики.
55. Індивідуальні особливості мислення.
56. Особливості розвитку процесу мислення.
57. Поняття "мова" і "мовлення".

58. Слово і його аспекти.
59. Словниковий та граматичний запас.
60. Функції мовлення.
61. Фізіологічна основа мовлення.
62. Види мовлення.
63. Етапи мовленнєвого розвитку людини.
64. Поняття "емоції" та "відчуття".
65. Види емоцій.
66. Визначення поняття "афективний простір".
67. Емоційні вияви. Амбівалентність емоцій.
68. Основні властивості емоцій та почуттів.
69. Вищі почуття та їх види.
70. Форми переживання емоційних станів людиною і їх особливості.
71. Афективний комплекс.
72. Фрустрації : суть, форми.
73. Розвиток емоцій і почуттів.
74. Визначення поняття "воля".
75. Загальна характеристика вольових дій.
76. Функції волі.
77. Фізіологічні основи волі.
78. Структура вольової дії.
79. Вольові якості особистості.
80. Мотив вольової дії.
81. Визначення понять "потяг" і "бажання".
82. Боротьба мотивів.
83. Основні етапи і закономірності формування вольових дій в онтогенезі.
84. Поняття «індивід».
85. Типові ознаки індивіда.
86. Визначення поняття "суб'єкт діяльності",
87. Поняття «особистість» в психологічній науці.

88. Типові ознаки особистості.
89. Визначення поняття «індивідуальність».
90. Рівні прояву індивідуальності.
91. Структура особистості за А.В. Петровським.
92. Фактори формування особистості.
93. Визначення поняття "темперамент".
94. Основні критерії темпераменту.
95. Основні теорії темпераменту.
96. Сила нервової системи.
97. Врівноваженість нервових процесів.
98. Рухливість нервових процесів.
99. Типи нервової системи за І.П. Павловим.
100. Особливості типів темпераменту по Я.Стреляу.
101. Поняття "характер".
102. Фізіологічна основа характеру.
103. Структура характеру.
104. Спрямованість, як головна складова структури характеру.
105. Виразні ознаки характеру.
106. Акцентуації характеру.
107. Механізми формування характеру.
108. Біологічна основа характеру.
109. Визначення поняття "здібностей".
110. Особливості здібностей.
111. Виразні ознаки прояву здібностей к певній діяльності.
112. Основні теорії здібностей.
113. Види здібностей.
114. Рівні прояву здібностей.
115. Механізми розвитку здібностей.
116. Поняття "задатки".
117. Схильність, як механізм розвитку здібностей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Ананьев Б. Г. – М.: АПН РСФСР, 1960. – 400 с.
2. Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа / А. Г. Асмолов // Учеб. для вузов по спец. «Психология». – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
3. Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения / Пер. с англ. под общей ред. Ю. М. Забродина, Б. Ф. Ломова. – М.: Прогресс, 1980.
4. Бассин Ф. В. О развитии взглядов на предмет психологи / Бассин Ф. В. // Вопросы психологи. – 1974. – №4. – С. 101-113.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / [Білан О.І., Возна Л. М., Максименко О.Л. та ін.]. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.
6. Валлон А. Психическое развитие ребёнка / Валлон А.– СПб.: Питер, 2001. – 188 с.
7. Варій М. Й. Загальна психологія: [підр.для студ. вищ. навч. закл.] / Варій М.Й. – [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009.–1007 с.
8. Веккер Л. М. Психические процессы / Веккер Л. М. – В 3-х т. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. – 326 с.
9. Введение в психологию / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Академия, 1995. – 496 с.
10. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1976. – 269 с.
11. Загальна психологія: практикум / [Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В.] – К., 2006. – 280 с.
12. Психологія / [Винославська О.В., Бреусенко-Кузнєцов О.А., Зливков В.Л.]; за наук. ред. О.В.Винославської. – Київ: Фірма "ІНКОС", 2005. – 352 с.
13. Выготский Л. С. Психология развития ребёнка / Выготский Л. С. М.: Эксмо, 2003. – 512 с.
14. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 3: Проблемы развития психики / Л. С. Выготский // [Гл. ред. А. В. Запорожец]. – М.: Педагогич-

ка, 1983. – 1095 с.

15. Гамезо М. В. Атлас по психологии: Учеб. Пособие / М. В.Гамезо, И. А. Домашенко. – М.: ПОР, 2004. – 276 с.
16. Гуцало Е.У. Вікова психологія: курс лекцій / Гуцало Е.У. // Навч.-метод. посібник. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2004.– 188 с.
17. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций / Гиппенрейтер Ю.Б. – М.: ЧеРо, при участии издательства Юрайт, 2002. – 336 с.
18. Дормашев Ю.Б. Психология внимания / Ю.Б. Дормашев, В.Я. Романов. – М.:Флинта, 2001. – 371 с.
19. Дроботун М.М. Діагностика та розвиток пізнавальної сфери / Дроботун М.М., Уличний І.Л., Клочек І.Г. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2001. – 70 с.
20. Дубровська Д.М. Основи психології: навч. пос. / Дубровська Д.М. – Львів: Світ, 2001. – 280 с.
21. Дьяченко О.М. Об основных направлениях развития воображения дошкольника / О.М. Дьяченко // Вопросы психологии. – 1988. – №6. – С. 52–59.
22. Дьяченко О.М. Пути активации воображения дошкольников / О.М.Дьяченко // Вопросы психологии. – 1987. – №1. – С. 44–51.
23. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности / О.П. Елисеев. Изд.: Питер, 2000. – 560 с.
24. Заброцький М. М. Вікова психологія: навч. посібник / Заброцький М. М. – МАУП, 2002. – 104 с.
25. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закладів / [Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В., Соловієнко В.О.]: за редакцією акад. С.Д.Максименка. – К.: Форум, 2000. – 543 с
26. Загальна психологія: Хрестоматія: навч. посібник / [Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін.] – К.: Каравела, 2007. – 640 с.
27. Загальна психологія: [підручник для студ. вищ. навч. закладів] / [О. В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук ін.]; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Каравела , 2011. – 464 с.
28. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій / Занюк С. – Луцьк, 1997.

– 847 с

29. Изард К.З. Психология эмоций / Изард К. З.. – СПб.: Питер, 2003. – 464 с

30. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции / Иванников В. А. – М.: МГУ, 2006. – 408 с.

31. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.

32. Ильин Е. П. Психология воли / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2000. – 368 с.

33. Возрастные и индивидуальные различия в соотношении разных видов и сторон памяти в дошкольном детстве / [Истомина З.М.] // Возрастные и индивидуальные различия памяти [Под ред. А.А. Смирнова]. – М., 2006.

34. Коpecь Л.В. Психологія особистості: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Коpecь Л.В. – К.: Вид дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. – 460 с.

35. Крайг Г. Психология развития / Г.Крайг.– СПб.: Питер, 2003.– 992 с.

36. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. История развития человеческого интеллекта / Ф. Клик // [2-е изд., перераб. и доп.] – К.: Вища школа, – 1985. – 295 с.

37. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / Кутішенко В. П. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

38. Кухарчук А.И. Человек и его профессия: учебное пособие для студентов ВУЗов / Кухарчук А.И., Лях В.В., Широкова А.Б. – Минск: Современное слово, 2006. – 92 с.

39. Ларина О.А. Психология развития и возрастная психология / Ларина О.А., Каратьян Т.В., Акрушенко А.В. Конспект лекций, 2008. – 68 с.

40. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т.1 / А. Н.Леонтьев//[Под ред. В. В. Давыдова и др.] – М.: Педагогика, 1983. – 320 с.

41. Леонград К. Акцентуирование личности / Леонград К. – Киев, 1981.

– 236 с.

42. Лурия А.Р. Язык и мышление / Лурия А.Р. – М., 1979. – 320 с.
43. Лурія О. Р. Нейропсихологія пам'яті: порушення пам'яті при локальних ураженнях мозку / Лурія О. Р. – М.: Педагогіка, 1974. – 311 с.
44. Линдсей П. Переработка информации у человека: Введение в психологию / П. Линдсей, Д.Норман // [Пер. с англ. под ред. А. Р. Лурия]. – М.: Мир, 1974. – 550 с.
45. Максименко С.Д. Загальна психологія: навчальний посібник / Максименко С.Д. – К:«Центр навчальної літератури», 2004. – 222 с.
46. Маклаков А. Г. Общая психология / Маклаков А. Г. – СПб: Питер, 2001. – 592 с.: ил.
47. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студентов вузов / Мухина В. С. – М.: Академия, 2003. – 456 с.
48. Мухина В. С. Детская психология / Мухина В.С.– М.: Апрель Пресс: Эксмо-Пресс, 2000. – 352 с.
49. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / М'ясоїд П.А. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
50. Немов Р.С. Психология / Немов Р.С – М.: Гуманит, 2003. – 688 с.
51. Нуркова В. В. Пам'ять / Нуркова В. В. – Изд.: Академия, 2006. –320 с.
52. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2012. – 576с.
53. Павлик О. Специфіка писемного мовлення і засоби його розвитку / О. Павлик // Початкова школа. – 2002. – №9. – С.45-48.
54. Пезешкиан Х. Введение в позитивную психологию и психотерапию / Х.Пезешкиан, М.Воронов. – Харьков, 2003. – 66 с.
55. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / Поліщук В. М. – Суми, 2005. – 330 с.
56. Психологія: Підручник / [Трофімов Ю.Л., Рибалка В.В., Гончарук П.А. та ін.]; за ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2001. - 560 с.

57. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С. Л. – СПб: Изд-во «Питер», 2000. – 712 с.
58. Савчин М. В. Вікова психологія: Навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.:Академвидав, 2005. – 360 с.
59. Сосновский Б.А. Психология: учебник для педагогических вузов / Сосновский Б.А. – М.: Высшее образование, 2008. – 660 с
60. Сергеевкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб. / [Сергеевкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В.]. – Київ «Центр учбової літератури», 2012. – 296 с.
61. Столяренко Л. Д. Психология / Л. Д.Столяренко, В. Е. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 448 с.
62. Тетеріна О. Уява як пізнавальна здібність / О. Тетеріна – Завуч, 2000. – №4. – С. 5 -10.
63. Титов І.Г. Творча уява молодшого школяра / І.Г.Титов // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №4. – С. 72–76.
64. Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій / Ушакова І.М. – Х.: НУЦЗУ, 2016. – 123 с.
65. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / Холодная М. А. – М., Томск, 1997. –334 с.
66. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: 2003. – 608 с.
67. Штерн А.С. Введение в психологию / Штерн А.С. – ФЛИНТА, 2006. – 312с.